

دانشنامه‌ی فرهنگ و تمدن ایران

شیوه‌های سنتی و فرهنگ عامه‌ای

کشاورزی خیلان

(گندم، ابریشم، زیتون، توتون، بادام زمینی، نیشکر)

طاہر طاہری

طاهری، طاهر، ۱۳۳۳ -	سرشناسنامه
شیوه‌های سنتی و فرهنگ عامیانه‌ی کشاورزی گیلان (گندم، بریشم، زیتون، توتون، بادام‌زمینی، نیشکر) / طاهر طاهری.	عنوان و پدیدآور
رشت: فرهنگ ایلیا، ۱۳۹۵.	مشخصات نشر
۱۷۰ ص.	مشخصات ظاهری
۹ - ۵۳۱ - ۱۹۰ - ۹۶۴ - ۹۷۸	شابک
کشاورزی سنتی -- ایران -- گیلان	موضوع
کشاورزی سنتی -- ایران -- گیلان -- فرهنگ عامه	موضوع
فرهنگ عامه -- ایران -- گیلان	موضوع
۱۳۹۶ ی ۹۲ الف / ۴۷۱ S	رده‌بندی کنگره
۶۳۰ / ۹۵۵۲۳	رده‌بندی دیویی
۴۶۴۳۳۴۷ :	شماره کتابخانه ملی

- شیوه‌های سنتی و فرهنگ عامیانه‌ی کشاورزی گیلان
(گندم، بریشم، زیتون، توتون، بادام‌زمینی، نیشکر)
- طاهر طاهری
- سرپرست مجموعه: فرامرز طالبی
- چاپ نخست: ۱۳۹۶ ● شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه ● دوره نشر: ۶۲۳
- آماده‌سازی و نسخه‌برداری: کارگاه نشر فرهنگ‌ایلیا ● طرح‌های داخل کتاب: خسرو روشن
- استفاده پژوهشی از این اثر با ذکر مأخذ آزاد است.
هرگونه استفاده تجاری از این اثر، به هر شکل، بدون اجازه کتبی ناشر ممنوع است.
- نشر فرهنگ‌ایلیا؛ رشت، خ آزادگان، جنب دبیرستان بهشتی، خ صفایی، خ حاتم، شماره ۴۹
- تلفن: ۳۳۳۴۴۷۳۳ - ۳۳۳۴۴۷۳۲ - ۰۱۳ ● دورنگار: ۳۳۳۲۱۸۲۸ - ۰۱۳
- Email: nashreilia@yahoo.com ● پست الکترونیکی:
- www.artguilan.ir, www.farhangeilia.ir ● سایت‌های اطلاع‌رسانی:

یادداشت حوزی هنر، گیلان

گیلان بی هیچ گرافه و ناماد یکی از کهن‌سالترین زیستگاه‌ها و خاستگاه‌های فرزندان ایران زمین است. این سرزمین سحرانگیز و خرم چون رشک بهشت، فراختای تاریخ ایران و فرازگاه تاریخ تشیع ایران است. گیلان از دیرین روزگاران، پناهگاه گریزندگان از ستم خلفه بود و چه بسیار از دین‌داران و پناه‌آورانی که در این دیار بالیدند و با یاری مردمان آن، حکام جور و ستم را از تخت فروکشیدند.

این دیار همان دیاری است که علویان را از تیره سب خلفای اموی و عباسی پاس داشت، همان دیاری است که بیگانگان یونانی، عرب و ترک هرگز نتوانستند بر آن دست یازند و از آن باج ستانند.

ولی امروز از گیلان بزرگ چه مانده است جز نشانه‌هایی در کتابهای تاریخ و بناهایی که رو به ویرانی‌اند و یادها و نواحی در باورها و آیین‌ها و آواهایی که بر زبان مردان و زنان این دیار به زیبایی نشسته‌اند و بر شیوه‌های زیست مردم سامان دلالت دارند.

برای شناخت آن‌چه از این میراث بزرگ مانده است، باید گام‌های استوار برداشت و دستاورد پژوهش‌ها و تحقیقات اندیشمندان را گردآوری و به نسل جوان و نسلی که فردای این دیار از آن اوست، سپرد.

شناخت و بازکاوی این زوایای آشکار و پنهان از سال‌ها پیش اساسی‌ترین دغدغه‌ی فکری و فرهنگی ما بود و امروز دانشنامه‌ی فرهنگ و تمدن گیلان گامی کوچک ولی محکم در راستای رسیدن به این هدف است.

این مجموعه حاصل تحقیقات و پژوهش‌های جمعی از گیلان‌شناسان زبده است. پُر بی‌راه نیست که برنامه‌ریزان بتوانند از نتایج این مطالعات و پژوهش‌ها در روند توسعه‌ی فرهنگی، اجتماعی و حتی اقتصادی برای ترسیم چشم‌انداز آینده‌ی استان سود برند.

بر خود فرض می‌دانم از تمامی کوشندگان این کار سترگ، به ویژه محققان و پژوهشگران، ناشر گرامی و شورای محترم پژوهشی دانشنامه‌ی فرهنگ و تمدن گیلان تقدیر نمایم و سپاس‌گزار دوستانی باشم که مشوق ما برای ادامه‌ی این راه هستند.

غلامرضا قاسمی

۱۵-۵۲

گندم

گندم کاری / نان‌های خانگی / گندمکاری با شیوه‌های سنتی / مراحل کاشت / بذرپاشی / وجین / کودپاشی / درو کردن / حمل دسته‌های گندم / خرمکوبی به شیوه سنتی / دوکشت متوالی / ظرف و محب / جهداری گندم / تقسیم کار / یابوری / نظام مالکیت / واحدهای اندازه‌گیری / گندم رشته / قصه / فرهنگ عامیانه / باورها / آوازکار / اصطلاحات / ضرب‌المثل‌ها / آسیاب / آسیاب‌خانه / اجزای آسیاب / نحوه کار آسیاب / مالکیت آسیاب‌خانه‌ها / تقسیم کار / فرهنگ عامیانه / قصه / آوازهای کار / باورها / ضرب‌المثل‌های گیلکی / ضرب‌المثل‌های تازی / ضرب‌المثل‌های ترکی / چیستان / سوگند / شعر / نان‌های خانگی / مثل‌ها و اصطلاحات / چیتان.

۵۳-۸۳

پرورش کرم ابریشم (نوغانداری)

شیوه‌های نوغانداری در گیلان / تهیه تخم نوغان / پرورش تخم نوغان در خانه / حمل کرم‌ها به تلمبار / تلمبار / پرورش کرم ابریشم در تلمبار / غذای کرم ابریشم / بستر و پوشش کرم ابریشم / بهداشت و شیوه‌های پیشگیری / بیماری‌های کرم ابریشم و پيله / کرم‌خواران و مراقبت از تلمبار / پيله‌چینی / یابوری / دنبال پيله‌گشتن / تقسیم کار / شیوه کارگری / مناصف / فروش پيله‌ها / ابریشم‌کشی دستی / باورها / ضرب‌المثل‌ها / چیستان / ترانه‌های نوغانداری.

۸۵-۱۰۱

زیتون

زیتون کاری و فرآورده‌های زیتون / شیوه‌های سنتی تولید زیتون و فرآورده‌های آن / کاشت / برداشت / آبیاری، هرس، کوددادن / آفات زیتون / برداشت زیتون / انواع زیتون / حمل محصول از باغ / شیوه‌های تلخ‌زدایی و نگهداری زیتون / دشتبان / تقسیم کار / کارگری و یابوری در باغ‌های زیتون / نظام مالکیت و بهره‌برداری / زیتون به عنوان چاشنی‌ها / روغن زیتون / مراحل تولید روغن زیتون / نگهداری زیتون روغنی / خمیر کردن زیتون / خمیر کردن زیتون در هاون / آسیاب / نگهداری خمیر روغن در بشکه و خم / پختن خمیر زیتون / شیوه‌های روغن‌کشی از خمیر زیتون / صابون‌پزی سنتی / فرهنگ عامیانه / ضرب‌المثل

توتون

۱۰۹-۱۲۲

مراحل تولید توتون / آماده کردن خزانه / آماده کردن باغ توتون / نشاء / وجین / سمپاشی / کود
باغ زیتون / آبیاری / برداشت برگ توتون / حمل برگ‌های توتون / شیوه‌های سنتی خشک
کردن توتون / تقسیم کار / یآوری / شیوه‌های کارگری

بادام زمینی

۱۲۳-۱۳۱

بادام زمینی و باغ بادام زمینی / مراحل تولید / کاشت / داشت: وجین، کودپاشی، آبیاری و
سمپاشی / برداشت بادام / حمل پیله‌های بادام / شست و شوی پیله‌ها / نگهداری پیله‌ها / فروش
پیله‌های بادام / جداسازی پیله‌ها / کوره بادام / نظام مالکیت / تقسیم کار / موارد مصرف بادام
زمینی.

نیشکر (شکر ۱۰۰)

۱۳۳-۱۴۲

مراحل تولید نیشکر / کاشت / داشت: وجین، آبیاری، محافظت از باغ / محافظت باغ / برداشت
نی / محافظت نی‌ها پس از برداشت / حمل ساقه‌های نیشکر / تقسیم کار / یآوری / نظام
مالکیت / کارگاه شکر سازی / حرز نگهداری شکر / موارد استفاده از فرآورده‌های شکر.

کتابنامه

۱۴۳

تصاویر

۱۴۷

نماینه

۱۶۰

چکیده انگلیسی

۱۶۷

با یاد دوست فرزانه و نازنینم
زنده‌یاد حیدر مهرائی

پیش‌گفتار

باورها، مراسم و عین و شیوه‌های معیشت، مناسبات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و نوع نگاه به زندگی جهان‌های مختلف مربوط به نسل‌های دوره‌های گذشته را که به شکل عاداتی مألوف، نسل به نسل منتقل شده است، سنت می‌گویند. سنت‌ها گاه با تغییراتی اندک هم‌چنان به حیاتشان ادامه می‌دهند، از آن‌جایی که با زمان دوره‌های بعدی هم‌گام نیستند و تعدیل‌های جزئی از پاسخگویی نیازهای زمانشان نیست، موجب ایستایی فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی می‌شوند و این همان است که در کشورهای توسعه‌نیافته و در حال توسعه رخ می‌دهد. کار از سنت نیازمند بستر و شرایط مناسب برای تغییرات فرهنگی و اقتصادی است و بدون فراهم آمدن چنین زمینه‌هایی، این مهم میسر نمی‌شود. سنت پشوانه و پایه‌ی سیران و تمولات در جهان‌بینی و در پی آن نظام فرهنگی و اجتماعی و اقتصادی است، چرا که در خلاء هیچ اندیشه‌ای قوام و انسجام نمی‌گیرد. البته همه‌ی سنت‌ها مانعی برای پیشرفت و توسعه نیستند، برخی در روند زمان با تغییراتی اساسی و هم‌پا با خواست‌ها و نیازهای جامعه، استحاله شده، به هیأتی جدید در می‌آیند و بعضی یادآور هویت جمعی و تقویت همبستگی و سرور و شادمانی می‌شوند. ناگفته پیداست که هیچ سنتی دور ریختنی نیست، بلکه در موزه‌ها، کتاب‌ها و حافظه‌ی جمعی حفظ می‌شود و در زمان ضروری به صورت مستقیم و غیرمستقیم مورد استفاده قرار می‌گیرد.

اغلب مقاله‌های کتاب پیشین (جلد ۱) و دفتر پیش‌رو، پژوهش مردم‌شناسی تاریخی درباره‌ی شیوه‌ها و فرهنگ عامیانه‌ی کشاورزی گیلان در دو دهه‌ی ۱۳۴۰ و ۱۳۵۰ است. غرض از چنین تحقیقاتی فراهم کردن زمینه‌ای برای مطالعه و پژوهش تطبیقی درباره‌ی شیوه‌های سنتی و امروزی کشاورزی گیلان است که در این مجال و مقال امکان‌پذیر نیست و مطالعات ژرف‌تر و دقیق‌تری می‌طلبد. امیدوارم چنین پژوهش‌های راهگشایی برای آگاهی از این که در کجای راه گذار از شیوه‌های سنتی قرار داریم، در آینده بیشتر مدنظر قرار گیرد تا در برنامه‌ریزی‌هایی به صورت می‌پذیرد، لحاظ شود.

از رساله‌های مندم آقای خسرو روشن که طرح‌های داخل این کتاب و کتاب قبلی: اوست، به نهایت سپاسگزارم و هم‌چنین سپاس فراوان دارم از آقایان: حاج سیدفاضل حاجی - حاج ایچ فرازمنند، مهندس یحیی توکلی، مرتضی امینی، محمود کریمی، سزیده فاسمی، دارستانی، منصور هادی‌پور، رسول عباسی، فرخ گلرخ، مرتضی کریمی، شرف احسان‌طلب که برای گردآوری پاره‌ای از داده‌های این کتاب، با من همکاری کرده‌اند. همراهی می‌دارم یاد دوست شاعرم منصور بنی‌مجیدی را که همیشه در کارهای پژوهشی حوزه‌ی شهرستان آستارا یاور من بود.

سپاسگزار محبت‌های برادر بزرگوار و فامین‌ها، آقای شیرزاد طاهری و خواهرزاده‌ی نازنینم آقای مهندس رضا ناصرائی هستیم و نویسنده و پژوهشگر گرامی آقای فرامرز طالبی و آقای هادی میرزائزاد موحد هستند و مدیر انتشارات فرهنگ‌ایلیا ممنونم که این فرصت را در اختیارم گذاشته‌اند.